

- забезпечення розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів;
- використання державних гарантій виключно як інструмента підтримки реалізації проектів, які відповідають державним завданням і пріоритетам.

Література:

1. Стиглиц Дж. Ю. О реформе международной валютно-финансовой системы уроки глобального кризиса / Дж. Ю. Стиглиц // Доклад Комиссии финансовых экспертов ООН. – М: Международные отношения 2010. – 25 с.
2. РБК Україна: Світова економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/fitch-ponizilo-kreditnyy-reyting-gretsii-do-c-22022012134900>.
3. Звіт про управління державним боргом у 2011 р. / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish>.
4. Основні макроекономічні показники за 2008–2011 рр. / Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Aizenman J. Sources for Financing Domestic Capital – is Foreign Saving a Viable Option for Developing Countries / J. Aizenman, B. Pinto, A. Radziwill // NBER Working Paper. – 2004. – №10624.
6. Довідка щодо державного та гарантованого державою боргу у 2008–2012 рр. / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish>.

Карпшин Н. І.

к. е. н, доцент кафедри фінансів

ВЛАСНІ ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

В Україні на законодавчому рівні положенням Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено, що самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, тобто дохідна база місцевих бюджетів має формуватися із закріплених і власних дохідних джерел. В подальшому, запроваджений Бюджетним кодексом України поділ доходів місцевих бюджетів на ті, що враховуються і не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, дає підстави класифікувати їх на закріплені та власні доходи. І, хоча, в кодексі безпосередньо не вживаються терміни «закріплені доходи» і «власні доходи», однак склад цих груп доходів і напрямки їх витрачання дають підставу для такого поділу.

Доходи, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, тобто закріплені доходи – це доходи, які на довготривалій період передаються до місцевих бюджетів у повному обсязі або у єдино визначеній, для усіх бюджетів відповідного рівня, основі. За рахунок цих доходів здійснюється

фінансування повноважень, делегованих державою органам місцевого самоврядування, а саме: фінансування закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, фізичної культури і спорту, культури. Виконуючи ці повноваження, органи місцевого самоврядування є виконавцями державних функцій і певною мірою уособлюють державну владу на місцях. Якщо сума цих доходів менша за суму видатків, делегованих державою і обрахованих за формулою, то на цю різницю даному місцевому бюджету надається трансферт – дотація вирівнювання [1, с. 123]. Порядок обчислення розміру дотації вирівнювання викладено в Постанові Кабінету Міністрів України «Формула розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) між державним та місцевими бюджетами» від 8 грудня 2010 р. №1149.

Згідно з Бюджетним кодексом України до складу доходів, що закріплюються за місцевими бюджетами та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, належать: податок на доходи фізичних осіб; реєстраційний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців; державне мито; плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати що видаються виконавчими органами місцевих рад. Найвагомішу частку цих доходів складає податок на доходи фізичних осіб.

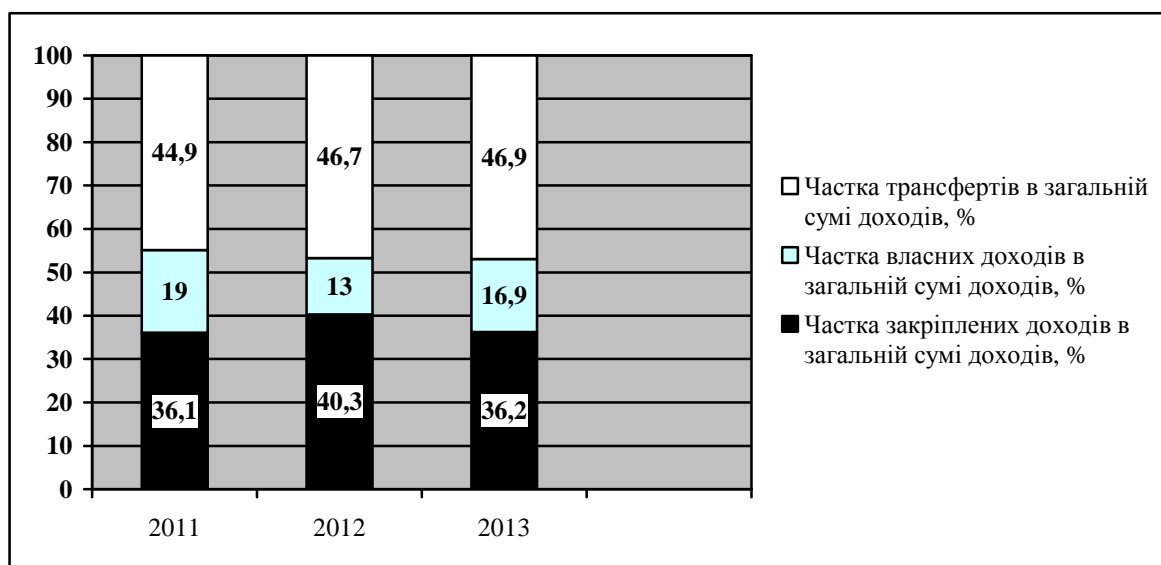
За змістом власними доходами вважаються ті, які є безпосередньо залежними від діяльності місцевої влади, тобто відповідають вимозі територіальної локалізації [2, с. 144]. При їх формуванні має враховуватись принцип зацікавленості, стимулювання місцевих органів влади в нарощуванні власної дохідної бази, можливості їх адміністративного і фіскального впливу. Тому власні доходи є своєрідним індикатором дієвості та ефективності роботи місцевої влади [1, с. 67].

Згідно з Бюджетним кодексом України, до власних доходів, названих доходами, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, відносяться доходи як загального так і спеціального фонду бюджету. Власними доходами загального фонду місцевих бюджетів є: податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності; плата за користування надрами місцевого значення; плата за землю; місцеві податки і збори (крім єдиного податку); фіксований сільськогосподарський податок; надходження від орендної плати за користування комунальним майном та інші. Власними доходами спеціального фонду місцевих бюджетів є: збір за першу реєстрацію транспортного засобу; єдиний податок; збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; надходження бюджету розвитку; власні надходження бюджетних установ; екологічний податок.

Власні доходи призначені для фінансування власних повноважень органів місцевого самоврядування, тобто забезпечення тих видатків, які в межах

законодавства повністю передані на розгляд місцевих органів влади (передусім – це видатки на фінансування житлово-комунального господарства; на позашкільну освіту; на місцеві програми з охорони здоров'я; розвиток міської інфраструктури, тощо). Власні доходи повністю залишаються в розпорядженні відповідного місцевого бюджету і не враховуються при розрахунку обсягу дотації вирівнювання чи обсягу вилучення.

Якщо проаналізувати доходи окремого місцевого бюджету, зокрема бюджету м. Тернополя, то можна зауважити, що впродовж частка закріплених доходів в загальній сумі доходів місцевого бюджету є нестабільною, оскільки в 2011 р. становила 36,1%, у 2012 р. – 40,3%, а на 2013 р. була запланована на рівні 36,2% (рис. 1). Частка власних доходів в загальній сумі доходів місцевого бюджету також постійно змінювалась і мала тенденцію до зменшення.

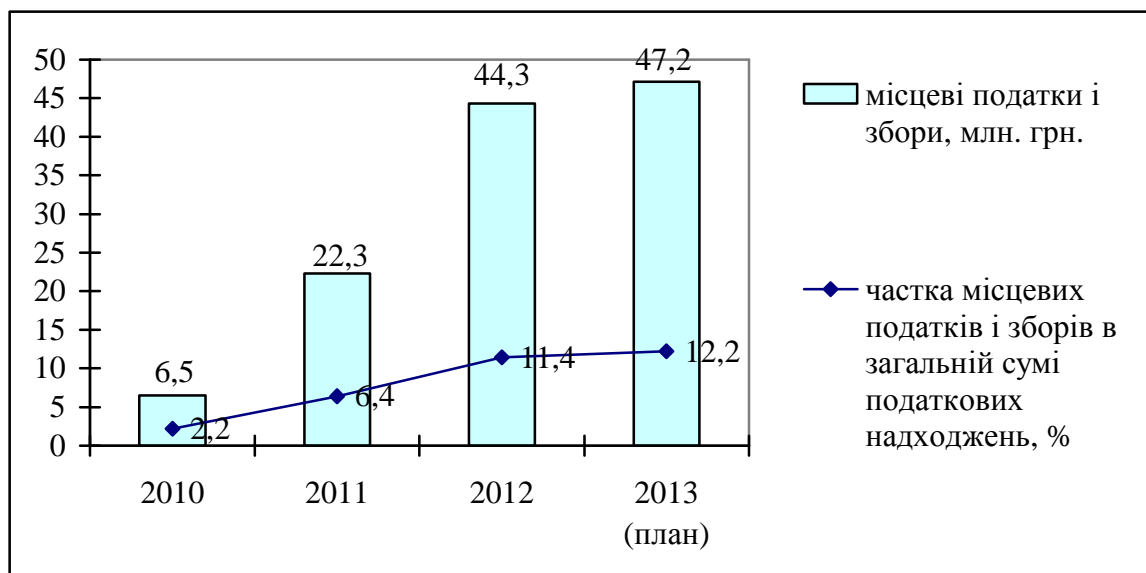

Рис. 1. Динаміка і склад доходів бюджету м. Тернополя*

* *Примітка.* Розраховано автором за даними [3].

Закріплені доходи місцевого бюджету, зростають швидшими темпами ніж власні, а саме з 232,6 млн. грн. у 2011 р. до 294,1 млн. грн. у 2013 р., або майже на 26,4%, тоді, як власні збільшились лише з 121,9 млн. грн. до 137,3 млн. грн., тобто на 12,6%. В структурі власних доходів найвагомішими джерелами надходжень були: єдиний податок, плата за землю та власні надходження бюджетних установ.

Після того, як Податковим кодексом України в 2011 р. було запроваджено нову систему місцевих податків і зборів і включено до її складу два податки і три збори, їх місце в дохідній базі місцевих бюджетів змінилось. Як свідчать дані рис. 2, обсяг місцевих податків бюджету м. Тернополя зріс більше ніж у 7 разів, тобто від 6,5 млн. грн. у 2010 р. до 47,2 млн. грн. плану 2013 р., а їх частка в системі податків відповідно з 2,2% до 12,2%.

Рис. 2. Динаміка місцевих податків і зборів та їх частки у податкових надходженнях бюджету м. Тернополя*

* *Примітка.* Розраховано автором за даними [3].

Однак, незважаючи на законодавчі зміни в системі місцевих податків і зборів, місцеве оподаткування в Україні надалі залишається потенційним джерелом власних доходів місцевих бюджетів. Державі доцільно розширювати перелік і збільшувати кількість місцевих податків за рахунок запровадження податків із цільовим використанням одержаних коштів: наприклад, збори за збирання сміття; за прибирання і освітлення вулиць; за впорядкування парків, кладовищ, зон відпочинку, тощо.

Також, ефективними стануть місцеві екологічні податки, які доцільно стягувати як штрафи за забруднення водоймищ, повітря, лісів та інших природних ресурсів; захоронення і утилізацію шкідливих відходів тощо. Екологічні місцеві податки мають стати дієвим інструментом для збереження і охорони природного середовища і покращення екологічної ситуації в країні.

При обґрунтуванні переліку місцевих податків та зборів слід повернути окремі місцеві податки і збори, які були встановлені Декретом Кабінету міністрів України. Адже, із вступом у дію Податкового кодексу, було скасовано 12 місцевих податків та зборів і серед їх числа опинилися збори, які для більшості регіонів характеризувались незначною їх часткою у загальній сумі доходів місцевих бюджетів, наприклад, збір за право проведення кіно- та телезйомок, збір за використання місцевої символіки. Однак, справляння цих зборів було доцільним та ефективним в окремих населених пунктах, які мають багату історію, пам'ятки архітектури.

Можливим напрямком розширення переліку місцевих податків та зборів є запровадження місцевих акцизів, наприклад, місцевий акциз на тютюнові вироби; місцевий акциз на алкогольні вироби та ін., які обмежували б

споживання шкідливих для здоров'я населення товарів і послуг. Доцільно повернутися до досвіду використання податку з продажу імпортованих товарів, який додатково виконував би ще й протекціоністську функцію. Тобто, потрібно використовувати можливість надання органам місцевого самоврядування прав у оподаткування специфічних видів товарів, робіт та послуг, що допоможе їм впливати на структуру споживання на своїй території і обмежувати попит на продукцію, шкідливу для здоров'я населення.

З метою зміцнення власної доходної бази місцевого самоврядування, можна виділити такі основні напрями удосконалення місцевого оподаткування в Україні:

- необхідність розширення кількості місцевих податків і зборів та підвищення їх фіскальної ролі в доходах місцевих бюджетів;
- надання більшої самостійності органам місцевого самоврядування у місцевому оподаткуванні;
- надання окремим загальнодержавним податкам і зборам статусу місцевих;
- розвиток місцевих податків і зборів, які відображають політику органів місцевого самоврядування в сфері охорони навколишнього природного середовища, зайнятості та соціального захисту населення.

Отже, аналіз складу доходів місцевих бюджетів України, свідчить про їх значну фінансову несамотійність, оскільки показник частки власних доходів у сукупних доходах місцевих бюджетів є низьким (по Україні в середньому 8%). Забезпечення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування для реалізації власних повноважень є однією з найбільш важливих умов їх повноцінної діяльності. Фінансові ресурси, якими самостійно розпоряджається місцева влада, мають відповідати функціям і завданням, що на неї покладаються. Від того, наскільки оптимальним і достатнім буде обсяг власних фінансових ресурсів для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування своїх повноважень, залежить рівень розвитку демократії і економіки в країні.

Література:

1. Сазонець І. Л. Управління місцевими фінансами: Навч. посібник [І. Сазонець, Т. Гринько, Г. Придатко]. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 264 с.
2. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: Навчальний посібник / О. Сунцова. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с.
3. Звіти про виконання бюджету м. Тернополя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.te.ua>.
4. Бюджетний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.